

Міністерство освіти і науки України

**Модельна навчальна програма курсу
«Права та обов'язки учнівської молоді.
Профільна середня освіта. Основний / Поглиблений рівень» для закладів
загальної середньої освіти. 10–12 класи**

Автор: Боровець Любов Михайлівна

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 18.03.2026 р. № 483)

Вступна частина

Модельна навчальна програма курсу «Права та обов'язки учнівської молоді. Профільна середня освіта. Основний / Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти. 10–12 класи (далі – Програма) розроблена у відповідності до таких чинних нормативно-правових документів, як Закон України «Про освіту» (№ 2145-VIII від 05.09.2017 р. зі змінами), де стаття 12 регулює особливості профільної середньої освіти; наказ Міністерства освіти і науки України від 10 жовтня 2024 року № 1451 «Про затвердження Концептуальних засад реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї)»; постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851 «Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти», наказ МОН № 1163 від 20 серпня 2025 року «Про затвердження концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки».

Програма реалізує компетентнісний потенціал, а також мету й завдання громадянської та історичної освітньої галузі, визначені Державним стандартом профільної середньої освіти (далі – Державний стандарт). Вона призначена для викладання в класах профільного циклу закладів загальної середньої освіти й забезпечує виконання частини вимог щодо обов'язкових результатів навчання (Додаток 18 Державного стандарту) та формування ключових компетентностей галузі (Додаток 17 Державного стандарту).

У поєднанні з модельними навчальними програмами «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 10–12 клас. Основний рівень», «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 10–12 класи. Поглиблений рівень», «Громадянська освіта. 10–12 класи. Поглиблений рівень» забезпечує комплексне та повне досягнення обов'язкових результатів навчання для учнів профільної середньої освіти в межах громадянської та історичної освітньої галузі.

Програма курсу «Права та обов'язки учнівської молоді. Профільна середня освіта. Основний / Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти. 10–12 класи (далі – Програма) слугує основою для розроблення навчальних програм як основного, так і поглибленого рівнів. Водночас передбачає коригування змісту, обсягу годин, методів формування компетентностей і рівня складності навчального матеріалу.

Мета курсу узгоджена з метою громадянської й історичної освітньої галузі Державного стандарту та спрямована на *становлення здобувачів профільної освіти як свідомих громадян України, які здатні до налагодження партнерства в соціумі, розв'язання соціальних проблем та активної участі в суспільному житті; формування в учнів / учениць активної громадянської позиції, здатності до критичного мислення та аналізу інформації, розвиток уміння реалізовувати власні громадянські права і свободи в сучасному демократичному суспільстві.*

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- поглиблення знань з таких галузей права, як-от: цивільне, сімейне, трудове, фінансове, господарське, адміністративне;

- формування розуміння прав і свобод людини та механізмів їхнього захисту;
- формування позитивного ставлення до дотримання правових норм;
- усвідомлення взаємозв'язку правових знань і суспільних відносин;
- розвиток умінь аналізувати правові явища та процеси;
- формування вмінь застосовувати правові норми у життєвих ситуаціях.

Основними **принципами**, на яких базується програма курсу, є:

- практична спрямованість (вивчення не лише теорії, а й аналіз реальних життєвих ситуацій у контексті прав, свобод і обов'язків молоді);
- позитивне позиціонування законодавства (представлення законодавства не як каральної системи, а як інструменту для захисту та реалізації можливостей для побудови успішного майбутнього);
- інтерактивність та залученість (максимум практичних завдань для вироблення навичок правомірної поведінки);
- розвиток критичного мислення (формування вмінь аналізувати інформацію, оцінювати правові ризики та самостійно ухвалювати обґрунтовані рішення).

Компетентнісний потенціал курсу охоплює всі ключові компетентності, визначені Державним стандартом. Водночас особлива увага приділена формуванню системи предметних компетентностей, що відповідають специфіці змісту курсу. Зокрема правова предметна компетентність спрямована на розвиток в учнів / учениць таких умінь:

- інформаційних – оперувати джерелами права, самостійно шукати, аналізувати та систематизувати правову інформацію, використовувати юридичні документи;
- логічних – тлумачити та застосовувати правові поняття, визначати причиново-наслідкові зв'язки, аналізувати та узагальнювати правову інформацію;
- діяльнісно-процесуальних – представляти правові знання в різних формах, застосовувати їх для розв'язання практичних завдань і аналізу ситуацій, обирати правомірну поведінку та усвідомлювати відповідальність;
- аксіологічних – формувати ціннісне ставлення до права, висловлювати власні оціночні судження щодо правових питань, обґрунтовувати свою думку.

Ціннісні орієнтири курсу базуються на міркуваннях:

- для розбудови сильної демократичної України в європейській родині потрібні свідомі громадяни, які цінують свою гідність, мають високий рівень патріотизму, займають стійку позицію та готові активно працювати задля спільного майбутнього;
- правова освіта – це фундамент правової культури особистості, що сприяє формуванню законності та справедливості в державі для успішного життя громадян у демократичному суспільстві.

Структура програми курсу представлена такими структурними елементами: 4 модулі, 23 теми і 8 практичних занять:

***Модуль 1. Юридичний статус і соціальні гарантії військовослужбовців та членів їхніх сімей.**

Вступне заняття.

*Тема 1.1. Законодавство України про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей.

*Тема 1.2. Соціальне забезпечення та підтримка військовослужбовців і членів їхніх сімей.

*Тема 1.3. Право на освіту.

*Практичне заняття 1. «Порядок надання соціальних стипендій студентам (курсантам)».

*Практичне заняття 2. «Алгоритм дій для отримання пільг родиною військового».

Модуль 2. Цивільні права молоді

Тема 2.1. Поняття цивільного права. Суб'єкти цивільних правовідносин.

*Тема 2.2. Загальна характеристика права власності та інші речові права. Форми та види власності. Поняття права інтелектуальної власності.

Тема 2.3. Цивільно-правові договори.

*Тема 2.4. Захист цивільних прав та охоронюваних інтересів.

*Тема 2.5. Цивільно-правова відповідальність.

*Тема 2.6. Основи спадкового права. Спадкування за законом.

*Тема 2.7. Спадкування за заповітом. Поділ спадкового майна.

Тема 2.8. Сімейне право України.

Тема 2.9. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Майнові права та обов'язки батьків і дітей. Улаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Практичне заняття 1. «Укладення та розірвання договорів».

*Практичне заняття 2. «Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Черги спадкування».

Практичне заняття 3. «Особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя». «Особисті немайнові та майнові права та обов'язки батьків і дітей».

Модуль 3. Економічні та трудові права молоді.

*Тема 3.1. Право на підприємницьку діяльність молоді. Реєстрація юридичної особи, фізичної особи-підприємця.

*Тема 3.2. Поняття господарського договору.

*Тема 3.3. Фінансова грамотність та економічна безпека молоді.

Тема 3.4. Трудові права та обов'язки працівників.

Тема 3.5. Внутрішній трудовий розпорядок. Робочий час. Час відпочинку. Заробітна плата.

Практичне заняття 1. «Розірвання трудового договору: підстави та порядок».

*Практичне заняття 2. «Правові аспекти започаткування власної справи».

Модуль 4. Споживчі права молоді.

*Тема 4.1. Джерела (форми) регулювання відносин у сфері захисту прав споживачів.

Тема 4.2. Права споживачів на належну якість та безпеку продукції, робіт (послуг).

*Тема 4.3. Право споживача на інформацію про продукцію, роботи (послуги).

*Тема 4.4. Права споживача в разі придбання товару неналежної якості, у разі порушення умов договору про виконання робіт (надання послуг).

Тема 4.5. Електронна комерція та права споживачів в Інтернеті.

Тема 4.6. Механізми захисту прав споживачів.

Практичне заняття 1. «Я свідомий споживач: захист прав при купівлі товару та замовленні послуг».

Узагальнення до курсу «Права та обов'язки учнівської молоді»

У програмі представлено орієнтовну тематику видів навчальної діяльності, при цьому для педагогічних працівників / працівниць залишається можливість заміни та / або творчого формулювання запропонованих тем.

Особливості організації освітнього процесу. Програма курсу може бути реалізована протягом будь-якого року профільної середньої освіти (у 10, 11 або 12 класах) за умови його вибору учнями / ученицями та освітнім закладом. Така гнучкість у графіку реалізації дає змогу формувати динамічні навчальні групи, до складу яких входять учні / учениці з різним досвідом шкільного навчання, об'єднані спільним інтересом до опанування цього курсу.

Освітній процес у межах курсу спрямований на забезпечення активної комунікації та спільного аналізу учнями / ученицями життєвих правових ситуацій, що належать до прав, обов'язків молоді та практичних механізмів їхнього втілення в життя.

Курс може бути реалізований як у межах передбаченої кількості навчальних годин для вивчення обов'язкових освітніх компонентів за обраним профілем навчання, так і коштом навчальних годин для вибіркового освітніх компонентів, що фінансуються з державного бюджету.

Методичні рекомендації щодо викладання кожної теми, форми і види навчальної діяльності, методичні прийоми й інструменти висвітлено в прикінцевій частині програми.

Основна частина

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального курсу / Поглиблений рівень*	Пропоновані види навчальної діяльності
*Модуль 1. Юридичний статус і соціальні гарантії військовослужбовців та членів їхніх сімей		
Учень / учениця: характеризує мету, завдання, структуру курсу та обґрунтовує власні очікування щодо вивчення курсу й характеризує системно-структурні зв'язки в правовому полі [12 ГЮ 4.1.1-1-П]	*Вступ. Поняття, мета, завдання й структура модельної навчальної програми курсу «Права та обов'язки учнівської молоді. Профільна середня освіта. Основний / Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти. 10–12 класи. Забезпечення курсу програмою, підручниками, відповідними правовими актами	- Гра «Ерудит»: юридичний словник; - гра «Створіть візитівку документа»; - створення інтерактивних завдань на платформі Wordwall: гра «Знайди пару – права та обов'язки»
Учень / учениця: знає та аналізує за запропонованими (або власними) критеріями зміст українського законодавства про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей [12 ГЮ 3.2.1-1-П]; [12 ГЮ 4.1.2-1-П]; обґрунтовує необхідність розроблення та вдосконалення нормативної бази щодо захисту прав військовослужбовців та членів їхніх сімей відповідно до норм міжнародного гуманітарного права та вітчизняних стандартів у галузі прав людини [12 ГЮ 5.2.1-П]; [12 ГЮ 6.3.2-2-П]; оцінює відповідність законодавства України суспільним запитам щодо захисту прав військовослужбовців та членів їхніх сімей [12 ГЮ 4.2.2-1-П]; аналізує і оцінює ситуації щодо дотримання вимог законів, соціальних норм і правил у галузі захисту прав військовослужбовців та	*Законодавство України про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей. Міжнародні стандарти та система українського законодавства в галузі соціального і правового захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб». Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Роль органів місцевого самоврядування в системі захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей	- Мозковий штурм «Актуальність захисту прав військовослужбовців»; - міні-опитування «Що я знаю про права захисників?»; - правовий гайд «Нормативна база захисту прав військовослужбовців і членів їхніх сімей»; - юридична вітальня: обговорення кейсів, пов'язаних із реалізацією прав військовослужбовців та членів їхніх сімей; - ділова гра «Місцева програма підтримки захисників»; - пошукова місія «Знайди закон»

членів їхніх сімей [12 ГЮ 5.2.2-1-П]; виявляє готовність усвідомлено брати участь у виявленні запитів та розв'язанні проблем військових та членів їхніх родин, ураховуючи їхні інтереси [12 ГЮ 6.2.1-П]		
Учень / учениця: знає основні види соціального забезпечення та підтримки, передбачені законодавством України для військовослужбовців і членів їхніх сімей та систематизує соціальну інформацію у таблиці, діаграми, графіки тощо [12 ГЮ 4.1.1-1-П]; розуміє зміст термінів і понять: грошове забезпечення, соціальний пакет, ветеран війни, та пояснює взаємодію соціальних чинників у розвитку суспільства [12 ГЮ 4.3.2-1-П]; обґрунтовує важливість соціального захисту військовослужбовців та їхнього внеску в безпеку держави, висловлює аргументовану думку щодо різних аспектів громадсько-політичного життя [12 ГЮ 6.3.1-1-П]	*Соціальне забезпечення та підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей. Пільги для родини військовослужбовців. Підстави для отримання пільг. Грошове та пенсійне забезпечення. Забезпечення житловим приміщенням, надання пільг на житло та комунальні послуги. Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП), громадські організації та волонтерські ініціативи	- Робота з нормативно-правовими документами «Виплати та пільги»; - правове дослідження «Аналіз соціальних виплат та пільг для військових і їхніх сімей»; - складання проекту петиції з проблеми забезпечення соціальною підтримкою військовослужбовців або укладання мініпорадника щодо подання електронних петицій з цих питань; - створення медіатексту / повідомлення на сайт про проведення громадських слухань у громаді, мультимедійного продукту / візуалізації, що відображає основні ідеї та поняття теми; - розроблення інфографіки «Шлях до допомоги»
Учень / учениця: знає про гарантоване Конституцією України право на освіту, особливості забезпечення цього права для дітей військовослужбовців, а також про можливості отримання грантів, іншої фінансової підтримки для здобуття освіти та пояснює способи реалізації і механізми захисту власних прав у демократичний та законний спосіб [12 ГЮ 5.2.1-2-П]; розуміє зміст термінів і понять: державна гарантія,	*Право на освіту. Забезпечення права на освіту дітей військовослужбовців. Право на отримання соціальної стипендії або кредиту на освіту; умови повної оплати навчання коштом держави або місцевих бюджетів, квота; умови проживання в гуртожитку. Грантова освіта	- Аналіз законодавства «Освіта: стипендії та гранти»; - гра «Термінологічний пазл»; - укладання пізнавальних загадок (хмаринки слів, кросвордів. тощо) за змістом навчального матеріалу; - симуляція / моделювання «Консультація абітурієнта»; - аналіз / порівняння / оцінка інформації / міні-дослідження

освітня субвенція, грант на навчання, соціальна стипендія, пільгова категорія, рейтинговий бал, та верифікує судження з використанням кількох джерел інформації [12 ГІО 4.2.1-1-П]; аналізує законодавство щодо права на освіту дітей військовослужбовців і добирає та оцінює різноманітну інформацію щодо важливих суспільних питань [12 ГІО 4.2.1-1-П]		різноманітних джерел щодо права на освіту військовослужбовців та ветеранів у різних країнах світу
Учень / учениця: уміє скласти перелік необхідних документів, знає алгоритм дій для отримання соціальної стипендії та пільг і пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем [12 ГІО 6.2.1-1-П]; моделює соціальні ситуації з точки зору дотримання прав людини та чинного законодавства [12 ГІО 5.2.2-1-П]; моделює способи дій, спрямованих на утвердження демократії [12 ГІО 5.1.1-2-П]	*Практичне заняття 1. Порядок надання соціальних стипендій студентам / курсантам. *Практичне заняття 2. Алгоритм дій для отримання пільг родиною військового	- Гра-звернення «Освітні пільги для дітей військових»; - складання та аналіз схем / таблиць; - моделювання ситуації: «Складання зразків звернень / заяв до відповідних державних органів щодо захисту прав та інтересів військових та їхніх сімей»; - вправа «Юридична консультація»; - розв'язання правових ситуацій (використання ІІІ); - «Перевернутий клас» для теоретичної частини; - симуляція / моделювання «Складання пакету документів для вступу в ЗВО»; - рольова гра «Візит до ЦНАП»; - моделювання ситуації «Гаряча лінія»
Модуль 2. Цивільні права та обов'язки молоді		
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: цивільне право, цивільні правовідносини, об'єкти та суб'єкти цивільних правовідносин, цивільна дієздатність, фізична особа, юридична особа, правоздатність [12 ГІО 6.3.2-1];	Поняття цивільного права. Суб'єкти цивільних правовідносин. Предмет, метод цивільного права. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичний факт: дія / подія. Юридичні акти, юридичні	- Створення спільної презентації «Поняття цивільного права»; - створення інтерактивних завдань на платформі Wordwall: гра «Види дієздатності фізичної особи»; - симуляція / моделювання «Обмеження цивільної

описує та підкріплює прикладами умови припинення цивільної правоздатності [12 ГЮ 6.3.2-1]; характеризує вплив технологій на життя людини та суспільства [12 ГЮ 6.3.1-3]	вчинки, юридичні стани. Фізична особа. Правоздатність. Припинення цивільної правоздатності. Цивільна дієздатність фізичної особи та її обсяг. Повна, часткова та неповна цивільна дієздатність фізичної особи. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною. Опіка та піклування. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Юридичні особи та їхні види. Правоздатність та дієздатність юридичної особи	дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною»; - створення інтелектуальної карти Mind Map «Цивільні правовідносини»; - аналіз кейсів «Визначення правосуб'єктності»
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: право власності, інтелектуальна власність, патент, авторське право, об'єкти права власності, речові права на чуже майно, сервітут, право приватної власності, право комунальної та державної власності, спільна власність, та застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-2-П]; аналізує, аргументує власну думку щодо правових ситуацій на основі положень цивільного законодавства та висловлює аргументовану думку щодо різних аспектів правових ситуацій [12 ГЮ 6.3.1-1-П]	*Загальна характеристика права власності та інші речові права. *Форми та види власності. Поняття права власності. Зміст права власності: володіння, користування, розпорядження. Способи набуття та підстави припинення права власності. Суб'єкти та об'єкти права власності. Право приватної власності. Право комунальної, державної власності. Виникнення та припинення права приватної власності. Право спільної власності. Спільна часткова власність. Спільна сумісна власність. Сервітут. *Поняття права інтелектуальної власності. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності.	- Правовий квест: завдання, пов'язані з розрізненням права власності від інших речових прав; - підготовка буклета / постера щодо виникнення та припинення права приватної власності; - складання схем / таблиць «Спільна часткова власність та спільна сумісна власність»; - симуляція / моделювання «Суб'єкти та об'єкти права власності»; - дебати «Спільна та приватна власність» (переваги приватної та спільної - сумісної / часткової власності на прикладі конкретного майна); - створення фотоколажу з означеної теми; - рольова гра «Отримання патенту / авторського права»

Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: договір, акцепт, оферта, та тлумачить основні поняття цивільного права [12 ГЮ 6.3.2-3]; порівнює договір купівлі-продажу і договір оренди, договір позики і договір майнового найму та оцінює ситуації щодо дотримання законів, соціальних норм і правил [12 ГЮ 5.2.2-2]; аналізує й аргументує власну думку щодо правових ситуацій на основі положень цивільного законодавства [12 ГЮ 6.3.1-1]	Цивільно-правові договори. Договір та його ознаки. Суб'єкти та об'єкти договору. Зміст цивільно-правового договору. Умови дійсності договору. Види договорів. Особливості укладення договорів. Істотні умови договору. Звичайні та випадкові умови. Стадії укладення договору. Характеристика окремих видів договорів	- Гра «Ерудит»: юридичний словник; - створення інтерактивних завдань на платформі LearningApps.org; - групова робота: аналіз юридичних ситуацій, аналіз та порівняння окремих видів цивільно-правових договорів; - гра «Правовий детектив»; - гра «Юридичний конструктор»; - групова робота зі складання договору (наприклад, оренди, позики)
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: ділова репутація, честь, гідність, позов, позовна давність, моральна шкода, та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-1-П]; описує форми захисту права власності, способи захисту авторських прав та обґрунтовує необхідність захисту прав і гідності людини [12 ГЮ 5.2.1-2-П]; аналізує правові ситуації, спираючись на норми цивільного законодавства, та пояснює способи реалізації і механізми захисту власних прав у демократичний та законний спосіб [12 ГЮ 5.2.1-2-П]	*Захист цивільних прав та охоронюваних інтересів. Види захисту цивільних прав. Захист честі, гідності та ділової репутації особи. Моральна шкода. Підстави та способи компенсації моральної шкоди. Захист права власності. Способи захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов. Способи захисту авторських та суміжних прав. Строк позовної давності. Загальний строк. Спеціальні строки. Перебіг строку позовної давності. Зупинення, переривання та відновлення перебігу строку позовної давності. Випадки, на які не поширюється позовна давність	- Написання есе на тему «Важливість захисту цивільних прав у сучасному суспільстві»; - робота з правовими кейсами; - мозковий штурм «Способи самозахисту»; - створення інфографіки / схеми «Шляхи захисту власних інтересів»; - створення інтерактивних завдань на платформі LearningApps.org; - кейс-метод «Захист права власності» (визначити спосіб захисту (віндикаційний позов, негаторний позов) та обґрунтувати його застосування)
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: цивільно-правова відповідальність, джерело підвищеної небезпеки, збитки, упущена вигода, та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-1-П];	*Цивільно-правова відповідальність. Особливості цивільно-правової відповідальності. Збитки: поняття та види. Реальні збитки. Упущена вигода. Порядок відшкодування. Види цивільно-правової	- Рольова гра «Судове засідання»; - моделювання правових ситуацій; - створення короткого poradnika «Способи захисту права інтелектуальної власності»;

характеризує обставини, які звільняють від цивільно-правової відповідальності, та обґрунтовує необхідність дотримання прав людини у громадському просторі, розпізнає їхні порушення [12 ГЮ 2.3.2-2-П]; аналізує правові ситуації на основі положень цивільного законодавства [12 ГЮ 6.3.1-1]	відповідальності. Обставини, що звільняють від цивільно-правової відповідальності. Джерело підвищеної небезпеки. Особливості відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відповідальність за чужу вину. Особливості цивільно-правової відповідальності неповнолітніх осіб	- моделювання правової ситуації «Розрахунок збитків» на прикладі реальної шкоди та упущеної вигоди внаслідок порушення договору (наприклад, несвоєчасне постачання товару для бізнесу); - створення кросворду до відповідних термінів і понять «Цивільна відповідальність»
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: спадкування, заповіт, спадщина, черги спадкування, обов'язкова частка спадщини, спадкова трансмісія, відумерла спадщина, та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-1-П]; порівнює спадкування за законом і спадкування за заповітом та обґрунтовує необхідність дотримання прав людини у громадському просторі, розпізнає їхні порушення [12 ГЮ 2.3.2-1-П]; аналізує правові ситуації на основі положень цивільного законодавства [12 ГЮ 6.3.1-1-П]	*Основи спадкового права. Спадкове право, спадкодавець, спадкоємець, спадщина. Відкриття спадщини. *Спадкування за законом. *Спадкування за заповітом. Умови дійсності заповіту. Право на обов'язкову частку у спадщині. Відкриття та прийняття спадщини. Спадкова трансмісія. Відумерла спадщина. *Поділ спадкового майна	- Створення та аналіз схем «Спадкування за законом та за заповітом»; - створення короткого poradnika «Прийняття спадщини: що потрібно знати, щоб уникнути проблем» - створення проєкту «Прийняття спадщини: від заяви до реєстрації права власності»; - складання кластера / інфографіки / схеми «Дерево спадкоємців»; - створення коміксу / слайд-шоу для алгоритму дій «Шість місяців на прийняття спадщини»; - аналіз, порівняння, робота з законодавчою базою та оцінка інформації «Види заповітів»; - правові задачі «Розрахунок обов'язкової частки спадщини»
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: дитина, батько, матір, шлюб, шлюбний договір, аліменти, усиновлення, опіка та піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-2]; описує порядок укладання шлюбу і порядок визнання шлюбу недійсним, знає	Сімейне право України. Поняття шлюбу. Умови укладання шлюбу. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою. Шлюбний договір: поняття та порядок укладання. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Майнові права та обов'язки подружжя. Порядок реєстрації народження	- Розбір кейсів «Аналіз типових сімейних правовідносин»; - дидактична гра «Юридичний аукціон»; - розв'язування правових ребусів; - актуалізація понять: бліц-вікторина «Шлюб та сім'я»; - дебати «Плюси та мінуси шлюбного договору»; - правові задачі

особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя та особисті немайнові і майнові права та обов'язки батьків і дітей, уміє обґрунтовувати необхідність дотримання прав людини, розпізнає їхні порушення [12 ГЮ 2.3.2-2]; аналізує правові ситуації на основі положень сімейного законодавства [12 ГЮ 6.3.1-1]	дитини. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Майнові права та обов'язки батьків і дітей. Взаємне утримання / аліменти. Позбавлення батьківських прав: підстави та правові наслідки. Улаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Права та обов'язки осіб, які беруть на виховання дітей-сиріт	«Отримання аліментів»; - створення фотоколажу з означеної теми; - перегляд короткого відеоінтерв'ю з представником служби у справах дітей або юристом, який спеціалізується на питаннях захисту прав дітей-сиріт, для обговорення актуальних питань з означеної теми
Учень / учениця: порівнює договір купівлі-продажу і договір оренди та договір позики, позички і договір майнового найму та пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем [12 ГЮ 6.2.1-1]; порівнює спадкування за законом і спадкування за заповітом та пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем [12 ГЮ 6.2.1-1-П*]; порівнює особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя, особисті немайнові та майнові права та обов'язки батьків і дітей та пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем [12 ГЮ 6.2.1-1]; аналізує правові ситуації на основі положень цивільного і сімейного законодавства [12 ГЮ 6.3.1-2]; моделює соціальні ситуації з точки зору дотримання прав людини та чинного законодавства [12 ГЮ 5.2.2-2]; моделює способи дій, спрямованих на утвердження демократії [12 ГЮ 5.1.1-1]	Практичне заняття 1. Укладання та розірвання договорів. *Практичне заняття 2. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Черги спадкування. Практичне заняття 3. Особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя. Особисті немайнові та майнові права та обов'язки батьків і дітей	- Кейс-метод «Розв'язання задач, пов'язаних з укладенням, та розірванням цивільно-правових договорів»; - рольова гра «Судовий спір: розірвання договору»; - розв'язування правових ребусів; - правовий квест «Хто стане спадкоємцем?»; - розроблення покрокової інструкції «Дорожня карта спадкоємця»; - створення та аналіз схем «Особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя»; - проєктна робота «Створення пам'ятки для молоді щодо основних прав та обов'язків батьків і дітей»; - симуляція / моделювання «Батьківське піклування»
Модуль 3. Економічні та трудові права молоді		
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: підприємницька діяльність, підприємець,	*Право на підприємницьку діяльність молоді. Суб'єкти господарювання. Фізична особа як суб'єкт	- Гра «Хто я?»; - правова експертиза; - зустріч із підприємцем «Від ідеї до прибутку»

юридична особа, фізична особа-підприємець (ФОП), державна реєстрація, статутний капітал, установчі документи, господарський договір, розрізняє поняття фріланс, гіг-економіка та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-2-П]; описує порядок укладення господарських договорів і знає алгоритм реєстрації юридичної особи, фізичної особи-підприємця та пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем [12 ГЮ 6.2.1-1-П]; аналізує правові ситуації на основі положень господарського законодавства [12 ГЮ 6.3.1-1-П]	господарювання. Підприємство та його види. Організаційно- правові форми об'єднань підприємств. Фріланс. Гіг-економіка. *Реєстрація юридичної особи, фізичної особи-підприємця. *Поняття господарського договору. Форма господарського договору. Порядок укладання господарських договорів	отримання практичних порад та мотивації від успішного підприємця»; - проєкт розроблення бізнес-ідеї «Створення міні-проєкту бізнес-ідеї з урахуванням правових аспектів її реалізації»; - складання кластера / інфографіки / схеми «Порівняння ФОП та ТОВ»; - створення ідеї бізнесу (стартапу) «Стартап профілю» (обрання КВЕДів, системи оподаткування, юридичної адреси); - створення фотоколажу з означеної теми; - аналіз текстів законів «Аналіз та ризики щодо укладання господарських договорів»
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: фінансове право, бюджетна система, державний бюджет, доходи, видатки, система оподаткування, податки, збори, мито, блогінг, монетизація, та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-1-П]; порівнює та оцінює переваги й ризики загальнодержавних і місцевих податків і зборів [12 ГЮ 6.2.1-3-П]; пояснює механізм відповідальності за порушення податкового законодавства [12 ГЮ 6.2.1-1-П]; аналізує правові ситуації, використовуючи положення податкового законодавства [12 ГЮ 4.2.2-1-П]	*Фінансова грамотність та економічна безпека молоді. Суб'єкти та об'єкти фінансових правовідносин. Бюджет. Бюджетна система України. Поняття та принципи системи оподаткування. Податок. Збір. Державне мито. Функції податків. Види податків. Блогінг, монетизація. Платники податків і зборів. Об'єкти оподаткування. Обов'язки та права платників податків і зборів. Загальнодержавні податки та збори. Місцеві податки та збори. Податки з фізичних та юридичних осіб. Спрощене оподаткування. Єдиний податок	- Відкрита дискусія «Сімейний бюджет: планування витрат та заощадження»; - інтерактивна лекція: обговорення видів фінансових ризиків та способи їх уникнення, шахрайство; - симуляція / моделювання «Кредитний інспектор» (види кредитів, ризики, ефективна процентна ставка, застереження від фінансових пірамід та шахрайства); - правовий практикум «Бюджет молоді людини»
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: трудове право,	Трудові права та обов'язки працівників. Право на працю.	- Складання кластера / інфографіки / схеми «Права та обов'язки

трудо́ві правові́дно́сини, колективний до́говір, трудо́вий до́говір, роботодавець, пра́цівник, трудо́ва кни́жка, робо́чий час, час відпочинку, відпустка, ненормований робочий день, надурочні роботи, заробітна плата, мінімальна заробітна плата, охорона праці, та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-1]; описує особливості праці у вихідні, святкові та неробочі дні; особливості оплати праці у вихідні, святкові та неробочі дні, порівнює трудовий і колективний договори; розрізняє і порівнює види відпусток; скорочений і неповний робочий час [12 ГЮ 6.2.1-3]; обґрунтовує та аналізує загальні підстави розірвання трудового договору [12 ГЮ 2.3.2-2]; аналізує правові ситуації на основі положень трудового законодавства [12 ГЮ 4.2.2-1]	Предмет трудового права. Трудові правові відносини. Колективний договір, порядок укладання. Порядок укладання трудового договору. Права та обов'язки працівника та роботодавця. Переведення та переміщення працівника. Відсторонення від роботи. Припинення трудового договору. Загальні підстави припинення трудового договору. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця. Поняття та види відпусток. Внутрішній трудовий розпорядок. Трудова дисципліна. Робочий час. Час відпочинку. Заробітна плата. Мінімальна заробітна плата. Особливості оплати праці у вихідні, святкові та неробочі дні. Матеріальна відповідальність сторін трудового договору	працівника та роботодавця», «Робочий час», «Час відпочинку»; - аналіз трудових договорів, ознайомлення з типовими зразками трудових договорів та виявлення основних прав та обов'язків працівника і роботодавця; - ділова гра: «Як пройти співбесіду і відстояти свої права»; - моделювання ситуації «Переговори між кандидатом та роботодавцем»; - симуляція / моделювання «Антикризовий менеджмент: укладання трудового договору»; - робота в групах «Юридичний батл: права та обов'язки на робочому місці»; - робота з першоджерелами / законами «Аналіз правил внутрішнього трудового розпорядку (ПВТР)»; - розв'язування правових ситуацій «Види відпусток, порядок їх оформлення та тривалість»
Учень / учениця: розрізняє та підкріплює прикладами порядок укладання та розірвання трудового договору; реєстрація фізичної особи-підприємця (ФОП); розрізняє види та підкріплює прикладами види господарських договорів: поставки, перевезення, оренди, міни, зберігання [12 ГЮ 6.2.1-1]; аналізує загальні підстави розірвання трудового договору та аналізує договори: міни, перевезення,	Практичне заняття 1. Розірвання трудового договору: підстави та порядок. *Практичне заняття 2. Правові аспекти започаткування власної справи	- Рольова гра «Судове засідання: розгляд трудового спору»; - рольова гра «Конфліктна ситуація на робочому місці»; - практикум «Написання заяви про звільнення»; - рольова гра «Розгляньмо модель дій підприємця, який починає свій бізнес із нуля»; - розроблення покрокової інструкції «Дорожня карта ФОП»

оренди, найму; аналізує податки з фізичних та юридичних осіб [12 ПО 4.2.2-1]		
Модуль 4. Споживчі права молоді		
Учень / учениця: розуміє та доцільно застосовує понятійний апарат, пов'язаний із питаннями захисту прав споживачів (за ЗУ «Про захист прав споживачів») [12 ПО 4.3.1-1-П]; збирає і систематизує інформацію щодо джерел регулювання відносин у сфері захисту прав споживачів [12 ПО 3.1.1-2-П]; [12 ПО 3.2.1-1-П]; [12 ПО 4.1.2-1-П]; обґрунтовує роль якості товарів і послуг для безпеки та здоров'я особистості; оцінює відповідність законодавства України суспільним запитам щодо захисту прав споживачів [12 ПО 4.2.2-2-П]; аналізує і оцінює ситуації щодо дотримання вимог законодавства в галузі захисту прав споживачів [12 ПО 5.2.2-1-П]; пропонує механізми запобігання порушенням прав споживачів та захисту порушених прав споживачів [12 ПО 6.2.1-1-П]	*Джерела / форми регулювання відносин у сфері захисту прав споживачів. Становлення інституту захисту прав споживачів. Міжнародне законодавство у сфері захисту прав споживачів. Національне законодавство у сфері захисту прав споживачів: закони та підзаконні нормативно-правові акти. Закон України «Про захист прав споживачів». Закон України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції». Способи захисту прав споживачів. Юридична відповідальність за порушення прав споживачів на належну якість товарів, робіт (послуг). Право споживача на звернення до суду щодо захисту своїх прав	- Робота з навчальним текстом і підготовка запитань до нього за допомогою інтерактивної вправи «Мікрофон»; створення історичної хронології / таймлайну розвитку законодавства про захист прав споживачів; - створення / розроблення сертифіката якості продукту
Учень / учениця: розуміє зміст термінів і понять: товар, послуга, ціна, фіксована ціна, обмін, гарантійне зобов'язання, ГМО, та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ПО 4.3.1-2]; знає обов'язки виробника щодо продукції, що містить ГМО: обов'язкове етикетування, надання достовірної інформації, забезпечення безпечності продукції, дотримання правил	Права споживачів на належну якість та безпеку продукції, робіт (послуг). Суб'єкти, об'єкти стандартизації. Сертифікація. Види сертифікації та її мета. Правила застосування національного знака відповідності. Гарантійні строки та строки придатності продукції. Книга відгуків та пропозицій. Право споживача на безпечність нехарчової	- Робота з правовими кейсами; - моделювання та розв'язування правових ситуацій; - рольова гра «Використання харчових добавок у виробництві харчових продуктів»; - створення фотоколажу з означеної теми; - складання кластера / інфографіки / схеми «Шкода від неякісної продукції / товару»;

зберігання, транспортування та дотримання законодавчих вимог щодо реєстрації й декларування; уміє розрізняти якісні та неякісні товари й послуги, обґрунтовує свій вибір із використанням прикладів [12 ГЮ 6.2.1-1]; розрізняє механізми формування ціни на товар з допомогою ринкового ціноутворення [12 ГЮ 6.2.1-2]; аналізує порядок заміни товару та повернення коштів із використанням чека та гарантійних зобов'язань виробника / продавця [12 ГЮ 4.2.2.1-2]	продукції. Використання харчових добавок у виробництві харчових продуктів. Поняття ГМО. Обов'язки виробника у випадку використання ГМО: етикетування продукції, інформування споживача, забезпечення безпечності та дотримання законодавчих норм. Вміст ГМО у продуктах харчування. Послуга. Види послуг. Вимоги до визначення якості послуг. Ринок послуг в Україні та світі	- створення алгоритму дій «Що робити з неякісним товаром?»
Учень / учениця: знає права споживача; розуміє зміст термінів і понять: штрих-код, маркування та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-1-П]; відстоює думку та вміє робити обґрунтований вибір якісних товарів та послуг [12 ГЮ 5.2.1-2-П]; порівнює та розуміє механізм формування ціни на товар; моделює способи дій споживача у разі невиконання або неналежного виконання договору про надання послуг [12 ГЮ 5.1.1-1-П]	*Право споживача на інформацію про продукцію, роботи (послуги). Право споживача на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації. Вимоги до маркування харчових продуктів. Маркування промислових товарів. Штрихове кодування товарів: законодавство, мета, практичне значення	- Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою інтерактивної вправи «Мікрофон»; - проєкт «Маркування та штрихове кодування товарів»
Учень / учениця: розуміє та доцільно застосовує понятійний апарат, пов'язаний із питаннями захисту прав споживачів: користувач, продукція, потерпілий, шкода, належна якість товару, роботи або послуги, фальсифікована продукція, істотний недолік, позовна давність [12 ГЮ 4.3.1-1-П]; оцінює ситуації щодо дотримання вимог законів, соціальних норм і правил [12	*Права споживача в разі придбання товару неналежної якості, у разі порушення умов договору про виконання робіт (надання послуг). Товар. Формування ціни товару: собівартість, надбавки (націнки), податки, вплив попиту і пропозиції, роль державного регулювання. Вимоги до якості товарів. Стандарти якості. Планування покупок, акції, знижки.	- Створення інтелект-карти / MindMap; - проєкти / повідомлення «Розрізняємо дефекти»; - проєкт-порівняння «Акції, знижки: спільне та відмінне»; - створення дорожньої карти «Алгоритм дій споживачів у разі придбання товарів (послуг) неналежної якості»; - складання кластера / інфографіки / схеми щодо

ГЮ 5.2.2-1-П]; моделює способи дій споживача в разі придбання товару неналежної якості, невиконання або неналежного виконання договору про надання послуг [12 ГЮ 5.1.1- 1-П]; [12 ГЮ 5.2.1-1-П]; [12 ГЮ 6.2.1-2-П]	Товар неналежної якості: товари, які мають недоліки; товари, які мають істотні недоліки; фальсифіковані товари. Алгоритм дій споживачів у разі придбання товарів (послуг) неналежної якості, у разі порушення умов договору про виконання робіт (надання послуг)	переліку товарів, які не підлягають обміну / поверненню (наприклад, ліки, білизна)
Учень / учениця: пояснює поняття та терміни: Інтернет-магазин, оферта, товар, послуга, форма «кошик», та доцільно застосовує понятійний апарат [12 ГЮ 4.3.1-1]; добирає та оцінює різноманітну інформацію щодо важливих суспільних питань [12 ГЮ 4.2.1-2]; виявляє й оцінює інформаційні маніпуляції і пропаганду [12 ГЮ 3.2.2-1]; характеризує вплив технологій на життя людини та суспільства [12 ГЮ 6.3.1-1]	Електронна комерція та права споживачів в Інтернеті. Особливості укладення договорів купівлі-продажу через Інтернет-магазини. Публічний договір / оферта. Право на отримання інформації про продавця та товар / послугу. Право на відмову від товару, придбаного дистанційно. Безпека онлайн-платежів та захист персональних даних. Повернення товару. Стаття 9 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ та Додаток № 3 до Постанови КМУ «Про реалізацію окремих положень Закону України «Про захист прав споживачів» від 19.03.1994 р. № 172 до товарів належної якості, що не підлягають обміну / поверненню	- Аналіз кейсів «Електронний споживач: проблеми та рішення»; - робота в групах: створи свій Інтернет- магазин; - розв'язування правових ситуацій «Аудит Інтернет- магазину»; - покрокова інструкція для розпізнавання шахрайства в мережі
Учень / учениця: оцінює якість громадського простору товарів / послуг за самостійно сформульованими критеріями [12 ГЮ 2.3.1-1]; пояснює способи реалізації та механізми захисту власних прав [12 ГЮ 5.2.1-1]; пропонує ефективні способи розв'язання виявлених проблем [12 ГЮ 6.2.1-2]	Механізми захисту прав споживачів. Обов'язки та відповідальність споживачів. Інструкції та правила користування товарами та послугами. Звернення до продавця / виконавця з вимогою про усунення порушень прав. Подання скарги до органів державного контролю / Держпродспоживслужби. Звернення до громадських об'єднань із захисту прав споживачів.	- Представлення інструкцій до заданих товарів у вигляді кластерної, інфографічної або схематичної моделі; - перетворення інструкцій до вказаних продуктів на кластер, інфографіку чи схему; - практична робота «Складання претензії»; - покрокова інструкція для споживача «Куди звертатись?»

	Право на звернення до суду за захистом своїх прав. Практичні поради щодо захисту споживчих прав: збереження чеків, договорів, фіксація порушень. Цивільно-правовий захист прав споживачів у разі порушення у сфері підрядних договорів. Види підрядних договорів за участю споживача. Споживач як сторона договору підряду. Права та обов'язки споживача та підрядника. Особливості правового захисту споживача, у разі невиконання або неналежного виконання договору підряду	
Учень / учениця: оцінює якість товарів за визначеними критеріями [12 ГЮ 2.3.1-3]; виявляє відмінності в маркуванні та штриховому кодуванні товарів [12 ГЮ 3.1.1-1]; обґрунтовує правовий захист споживача в разі невиконання або неналежного виконання договору підряду / послуги [12 ГЮ 2.3.2-1]; моделює способи дій споживача в разі невиконання або неналежного виконання договору про надання послуг [12 ГЮ 5.1.1-2]	Практичне заняття 1. Я свідомий споживач: захист прав при купівлі товару та замовленні послуг Узагальнення до курсу. Права та обов'язки учнівської молоді	- Моделювання ситуації «Я знаю права споживачів»; - рольова гра «Захист прав споживачів права»; - створення фотоколажу з означеної теми; - створення пам'ятки «Мої права у п'яти кроках»

Прикінцева частина

Реалізація програми курсу розпочинається зі вступного заняття, метою якого є ознайомлення учнів / учениць із ключовими аспектами та завданнями курсу. Завершується кожен модуль практичними заняттями. Саме на практичних заняттях учні / учениці під керівництвом учителя / учительки систематизують отримані знання, узагальнюють вивчений матеріал, осмислюють свій навчальний шлях та розуміють, які здобуті практичні вміння їм знадобляться в житті.

Ключовим елементом успішної реалізації програми є активне використання запропонованих видів навчальної діяльності. Вони спрямовані на розвиток в учнівства критичного мислення, навичок аналізу та синтезу інформації, формування здатності до усвідомленого вибору та відповідальності. Нижче подано рекомендації щодо використання видів навчальної діяльності в кожному модулі з акцентом на їхню роль у засвоєнні знань та формуванні вмінь учнів / учениць.

Модуль 1 «Юридичний статус і соціальні гарантії військовослужбовців та членів їхніх сімей» охоплює три теми та два практичні заняття. Викладання має поєднувати інформаційні лекції (з елементами бесід та «мозкового штурму») з ігровими формами («Ерудит», «Візитівка») для систематизації знань. Ключовим є застосування методу кейсів та правового дослідження (групова / парна робота) для аналізу законів, видів соціальних виплат та пільг. Практичні заняття варто проводити у формі «юридичної консультації» із залученням ІІІ та «перевернутого класу», щоб навчити здобувачів / здобувачок освіти застосовувати правові норми та розробляти алгоритми дій.

Модуль 2 «Цивільні права молоді» складається з дев'яти тем та трьох практичних занять. Він закладає основи приватного права через творчі та ігрові форми (спільні презентації, гра «Види дієздатності»). Доцільно використовувати «мозковий штурм» для систематизації понять та аналіз статей Цивільного кодексу для обговорення правових ситуацій. Особливу увагу слід приділити спадковому і сімейному праву через моделювання ситуацій, створення схем, розбір кейсів та проєктну роботу («Створення пам'ятки»). Завершити вивчення варто рольовою грою «Судове засідання» для «занурення» в судовий процес.

Модуль 3 «Економічні та трудові права молоді» складається з п'яти тем та двох практичних занять. Викладання має бути максимально практично орієнтованим: із використанням бесід, презентацій бізнес-ідей; розглядом кейсів успішних підприємців; організацією зустрічей із практиками. Для формування підприємницьких навичок важливо залучати учнівство до проєктування бізнес-ідей із юридичним обґрунтуванням. Навички фінансової грамотності варто розвивати через відкриті дискусії («Сімейний бюджет»). Трудове право ефективно вивчати через ділові ігри та моделювання ситуацій. Це допоможе молоді усвідомити процеси на ринку праці та захистити свої

права.

Модуль 4 «Споживчі права молоді» складається із шести тем та одного практичного заняття. Учням / ученицям варто зосередитися на аналізі Закону «Про захист прав споживачів» та інших нормативних актів для розвитку навичок систематизації текстової інформації. Також доцільно використовувати рольові правові ігри (наприклад, щодо харчових добавок) та проєктну діяльність («Маркування та штрихове кодування», «Акції, знижки») для дослідження реальних ситуацій. Практичне заняття («Я свідомий споживач») є ключовим для демонстрації набутих знань та розуміння механізмів захисту прав, зокрема у сфері електронної комерції.

Якщо програма курсу буде реалізована як вибірковий освітній компонент, то рішення щодо необхідності оцінювання навчальних досягнень здобувачів / здобувачок освіти ухвалюється педагогічною радою закладу загальної середньої освіти.

За умови проведення оцінювання, воно має відповідати критеріям, визначеним Державним стандартом та наказом Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання». Система оцінювання ґрунтується на особистісно орієнтованому підході, спрямованому на позитивне ставлення та вимірювання прогресу індивідуальних досягнень, а не на фіксацію недоліків. Основними критеріями оцінювання є динаміка особистісного розвитку, уміння аргументувати власні судження та активність / залученість до освітнього процесу. Такий підхід до оцінювання сприяє вихованню свідомих та відповідальних громадян.

Список використаних джерел

1. «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст. 190). URL: <https://surli.cc/teafec>
2. Про загальнонаціональну хвилину мовчання, за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143/2022#Text>
3. Соціальне забезпечення та підтримка військовослужбовців та членів їх сімей: сайт Департаменту соціального забезпечення Міністерства оборони України. URL: <https://surl.li/mctrjx>
4. Цивільний кодекс України: Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Господарський договір: порядок укладання, зміни та розірвання. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/hospodarskyi-dohovir-poriadok-ukladannia-zminy-ta-rozirvannia>
6. Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» № 4196-IX від 09.01.2025 року:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 року № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

8. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» від 11.03.2022 № 1118/5, що набрав чинності 19.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text>

9. Кодекс законів про працю України: Офіційний портал Верховної Ради України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

10. Про підприємництво: «Протокол» юридичний інтернет ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>

11. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

12. Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93#Text>

13. Про захист прав споживачів: Офіційний портал Верховної Ради України; Документ 1023-XII, чинний, поточна редакція. Редакція від 24.12.2024, підстава 3484-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>